

сати в нормативно-правовій базі освітнього закладу форми участі усіх представників громадських інститутів. Необхідно розробити критерії і форми оцінки освітнього закладу з боку суспільства, що дозволить формувати громадянське замовлення щодо освіти.

Список літератури: 1. Бойко А.І. Освіта як фактор розвитку особистості в умовах ринкових трансформацій / А.І. Бойко // Гілея, 2008. – В. 14. – С. 2–4. 2. Кремень В.Г. Освіта і наука України: шляхи модернізації (Факти, роздуми, перспективи) / В.Г. Кремень. – К., 2003. – 216 с.

*Кочилкова Н.С.
м. Харків, Україна*

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ТА ДУХОВНІСТЬ: ПЕРСПЕКТИВИ СОЦІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНОГО ДИСКУРСУ

Аналіз сучасних соціальних практик і дискурсів створює можливість для переосмислення відповідальності за інтерпретації того чи іншого соціального явища, особливо із області політики, культури та мистецтва. Специфіку даної проблеми можна дослідити за допомогою теорії порубіжжя.

Оскільки порубіжжя не є статичним утворенням, культура, яка твориться ним є глибоко контекстуальною. Відповідно, порубіжжя можна визначити як сукупність усіх можливих контекстуальних появ, серед яких інституціональні практики (політика, культура, економіка та інші) представляють одне ціле, а емоції, що породжуються ними (патріотизм, гордість, ненависть, соціальні та культурні відмінності) ґрунтуються на історичній пам'яті та культурі очікування. Усі ці інституціональні практики достатньо заполітизовані, що зумовлюється їх залежністю від держави та її влади. У цьому значенні порубіжжя – це продукт нашого знання, інтерпретації та соціальної практики.

Порубіжжя охоплює собою динамічну дійсність, що складається з різних вимірів кордону: історичний, просторово-культурний, вимір ідей, нормативний, економічний, матеріальний та людський, агентальний. Серед перелічених вимірів, в першу чергу, нас цікавить просторово-культурний, оскільки саме тут кордон постає як рубіж, завдяки якому держава здійснює свою владу та показує власний суверенітет. Важливим доповненням просторово-культурного виміру є вимір ідей. У цьому вимірі створюються концепції кордону, які виявляють себе в колективних уявленнях, баченні «нас» та «інших». Саме тут з'являються символічні, релігійні або етнічні бар'єри, та виникає порубіжна культура.

Як зазначають дослідники, «це культура, що інколи дозволяє і / або уповноважує додаткові або взаємозалежні відносини, або інше, що сприяє змішуванню культур, надаючи ріст новій культурі» [2, с. 2]. Творення (культурних) меж є перманентним процесом для порубіжних культур, оскільки межа є неактуалізованою порубіжною лінією, що впливає на трансформації не тільки культури, а й географічних, політичних кордонів держави. Таким чином, межа абстрактно символізує кордон будь-де та будь на чому. Вона перетворюється у кордон, який виступає і лінією, і рубежем, і краєм.

Порубіжжя є зоною зі своєю, тільки їй притаманною неповторною культурою. Але така культура завжди у своєму прояві центрована на стурбованість, оскільки залежить від того, що ззовні впливає на кордони та межі. Вирішальним елементом існування порубіжжя стають взаємодії («інтер-акції») у вигляді проникнення до порубіжних територій елементів сусідньої культури. Як засвідчує практика, маленькі рухи у порубіжному просторі можуть спричинити до таких величезних змін, котрі кладуть початок великим «відмінностям». Процес перетину може перетворити інсайдера на аутсайдера або іноземця та ворога.

У процесі перетину межі набувають не тільки просторової, але й темпоральної площини, та стають критичними митями зустрічей опозиційних ситуацій, територій та держав. Порубіжжя стає подією, яка «трапляється» за умов перетину. Відтак, порубіжна культура – це подія-зустріч саме «тут», «зараз» і «більш ніколи». Сила порубіжжя перевищує свою стримуючу матеріальну форму, та виникає із особливої інтерпретації, що є результатом часто насильницької практики. Саме інтерпретація стає ключовим елементом у процесі встановлення того, хто буде нести за це відповідальність. На думку дослідників, порубіжжя, – це нормативна ідея, віра в існування та безперервність територіально закріпленої та диференційованої влади. Відповідно, кордон периферії або нації-держави – це перш за все законний факт.

Відповідальність соціально-політичного дискурсу порубіжної культури формується під впливом історичних наративів, що з'являються у ході переосмислення культурної спадщини того чи іншого народу. Як правило, саме сучасні мистецькі інсталяції є продуктом інтерпретації культури, це фіксатори наративів, що обираються у якості «правильних» саме «тут» і саме «зараз». Специфікою таких наративів є те, що вони не просто історичний продукт певної культури, це власні сюжети історії, що по-різному розповідаються та переоповідаються культурними групами. Як правило, використовуються такі історичні події минулого, що можуть піддавати сумніву правдоподібність історії іншої культурної групи [1].

Оповідання історій передбачає появу символічного простору, де циркулюють вибіркові історії, які не зовсім охоче розповідають сусіди з порубіжжя один одному. Тем не менш, такі наративи створюють між групами соціальні відносини, які видозмінюються залежно від типу історій. У цьому вимірі продукуються культурні межі та визначаються кордони комунікативного простору. На практиці такими комунікаціями є багатоманітні міжнародні фотовиставки або кінофестивалі, що сприймаються публікою різних країн відмінно.

Оскільки кожна історія має свій власний контекст, останній може ставати гарним приводом для виникнення конфлікту між різними, але близькими завдяки порубіжжю, культурними групами. Як правило, це результати спроб у такий спосіб відстояти ідентичність певної культурної групи, що намагається підкреслити свою відмінність від інших. На думку дослідників, кожен наратив з'являється у критичні моменти та перекреслює культурний простір для відновлення почуття етнічної або соціальної належності певної культурної групи. Саме таке національне піднесення ми спостерігаємо сьогодні, а, відтак, мистецькі інсталяції тільки-но встигають це фіксувати. Дослідники називають це наративною силою порубіжжя. Комунікативний простір такої порубіжної культури складається з окремих історій, котрі різні групи передають від покоління до покоління як певну дискурсивну традицію.

Роблячи висновки, необхідно зауважити, що (культурні) межі є невід'ємною частиною творення духовності тієї чи іншої порубіжної культури. Саме завдяки ним створюються та підтримуються соціальні групи та відмінності між ними. Межі, таким чином, є також частиною практики та наративів, завдяки яким конститууються соціальні групи та їх ідентичності, та управляються члени цієї групи. Мистецькі практики зберігають за собою найбільший авторитет для «споживача», оскільки саме вони несуть відповідальність за історичні наративи та їх інтерпретації в різних соціально-політичних контекстах культури, що є порубіжної за своєю природою.

Список літератури: 1. Eder K. Europe's Border: The Narrative Construction of the Boundaries of Europe / K. Eder // *European Journal of Social Theory*. – 2006. – № 9 (2). – P. 255–271. 2. Jiménez A.G. An Approach to the Concept of a Virtual Border: Identities and Communication Spaces / Jiménez Antonio // *Revista Latina de Comunicación Social*. – 2010. – № 65. – P. 214–221.